

แนวทางการส่งเสริมประเพณีแซนโถงตาของคนไทยเชื้อสายเขมรบ้านสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราย
จังหวัดร้อยเอ็ด

Guidelines for Promotion the Sandonta Tradition of Thai-Khmer people in Ban Sawang.
Sisawang Sub-district. Phon Sai District. Roi-Et Province

พระครูกิตติพิพัฒน์ พระครูวาปีจันทคุณ.ดร พระวิมาน คมภิระปัญโญ. ดร.

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีแซนโถงตา 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการทำบุญประเพณีแซนโถงตาของคนไทยเชื้อสายเขมรบ้านสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมประเพณีแซนโถงตาของคนไทยเชื้อสายเขมรบ้านสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการวิจัยพบว่า

คนไทยเชื้อสายเขมรบ้านสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ พระพุทธศาสนา และมีหรือดวงวิญญาณอันเป็นหัวใจของงานบุญ อีกอย่างหนึ่งประเพณีแซนโถงตาก็ยังได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง นับเป็นกิจกรรมเชื่อมโยงสัมพันธ์กันโดยมีความเชื่อเกี่ยวกับดวงวิญญาณบรรพบุรุษเป็นจุดเชื่อมโยงร้อย ถึงแม้คนไทยเชื้อสายเขมรบ้านสว่าง จะพยายามรักษาและสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพชนเพียงใด แต่ปัจจัยภายนอกบางประการ เช่นสภาพเศรษฐกิจ สังคม เวลา สถานที่ และกระแสโลกาภิวัตน์ มีส่วนทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยน ขั้นตอนหรือรายละเอียดของกิจกรรมและพิธีกรรมบางส่วน และมีสาระสำคัญของประเพณีที่มุ่งเน้นให้คนมีชีวิตอยู่ได้ตอบแทนบุญคุณคนตาย คนเป็นอยู่ อีกประการหนึ่งพระพุทธศาสนายังคงได้รับการรักษาและสืบทอดไว้อย่างมั่นคงตามฐานะความเชื่อเดิม ลักษณะเช่นนี้ช่วยตอกย้ำให้เห็นถึงความเข้มแข็งและจิตวิญญาณด้านการอนุรักษ์ของชาวไทยเชื้อสายเขมร บ้านสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด

คำสำคัญ แนวทางการส่งเสริม. ประเพณีแซนโถงตา. คนไทยเชื้อสายเขมร

Abstract

This research article has objectives to study : 1) to study the concept of the San Don Ta tradition. 2) to study the current condition of San Don Ta traditional merit of Thai-Khmer people in Ban Sawang, Sisawang Sub-district. Phonsai District. Roi-Et Province. 3) to propose the guideline

of conservation about San Don Ta tradition of Thai-Khmer people in Ban Sawang. Sisawang Sub-district. Phonsai District. Roi-Et Province.

The results of study found that;

The Thai-Khmer people in Ban Sawang. Sisawang Sub-district. Phonsai District. Roi-Et Province arranged cultural activities about human. Buddhism and spirits or souls which are the heart of the ceremony. On the other hand. San Don Ta tradition still received a promotion continues. It is activity was linked together by beliefs of spirit of ancestors. Although the Thai-Khmer people will reserve and maintain a wisdom of ancestors. but some external factors such as economic condition. time. place and social globalization contributed to a remodel. process or details of events and certain ritual. and there is essence of the tradition-oriented people to live gratitude dead. living people. On the other hand. Buddhism until received treatment and inherited beliefs as family as ever. This characteristics stressed the strength and spirit of traditional conservation of Thai-Khmer people in Ban Sawang. Sisawang Sub-district. Phonsai District. Roi-Et Province

Keywords; Guideline for promotion. San Don Ta tradition. Thai-Khmer people

บทนำ

ความเชื่อเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งมาจากประสบการณ์ชีวิตที่ประสบมาด้วยตนเองและได้รับการถ่ายทอดต่อกันมา โดยความเชื่อเป็นการยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริง หรือมีการดำรงอยู่จริง โดยอาศัยประสบการณ์ตรง การไตร่ตรอง หรือการอนุมาน ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ โดยความเชื่อหลายอย่างเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและลักษณะทางสังคม ทำให้มีวิถีชีวิตและการปฏิบัติเป็นไปในลักษณะเดียวกันจนกลายมาเป็นวัฒนธรรม โดยที่วัฒนธรรมมาจากการสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษ ซึ่งได้คัดเลือกสิ่งดีงามและเหมาะสมกับสังคมของตน แล้วมีกระบวนการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้ปฏิบัติตามกันมาจนกลายเป็นประเพณี

ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตถูกผูกโยงเข้ากับการเกิด การพัฒนาการ การดำเนินชีวิต ความสวัสดิภาพของชีวิต การสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษ ความตาย และชีวิตหลังความตาย โดยทุกสังคมจะมีความเชื่อและมีพฤติกรรมการแสดงออกต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ หลังจากท่านเสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งเป็นคติความเชื่อเรื่องวิญญาณหลังความตาย โดยที่ลูกหลานและผู้เกี่ยวข้องที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ทำพิธีการบูชาคุณงามความดีและการอุทิศความดีที่ตัวเองได้ทำไปให้ ซึ่งเป็นความเชื่อในเรื่องการอุทิศส่วนกุศล “เมื่อผู้ล่วงลับไปแล้วเคยสร้างคุณงามความดีไว้มากจนเป็นที่ประจักษ์แก่สังคม สังคมก็จะช่วยกันยกย่องเชิดชูคุณงามความดี ซึ่งเป็นการกระทำที่มีผลต่อสังคมในการดำรงรักษาสังคมให้มั่นคงเป็นปึกแผ่น ทำให้สังคมมีความสงบสุขและสามัคคีกลมเกลียวกัน”(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2540 : 7) โดยมีความเชื่อเรื่องการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษมีอยู่ทุกสังคม

เพราะความเชื่อท้องถิ่นเกี่ยวกับการให้คุณให้โทษของผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถูกนำมาเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดประเพณีการทำบุญอุทิศตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น “งานบุญประเพณีเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษของกลุ่มชาวไทยในภาคอื่นๆ ภาคกลางเรียกว่าวันสารท ภาคอีสานเรียกว่าบุญข้าวสาก ภาคเหนือเรียกบุญสลากภัต ภาคใต้เรียกบุญเดือนสิบหรือบุญชิงเปรต ส่วนประเพณีแขวนโขนตาเป็นบุญสารทเดือนสิบของชาวเขมร” (สารภี ขาวดี. 2559: 133) และยังมีการบูชาและการอุทิศส่วนกุศลตามคติทางพระพุทธศาสนาด้วย

คนไทยเชื้อสายเขมรก็จะมี ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแขวนโขนตา “แขวนโขนตาเป็นประเพณีสำคัญของเชื้อสายเขมรที่สืบทอดกันมายาวนานนับพันปี โดยในทุกปีเมื่อถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ลูกหลานที่ไปทำงานหรือตั้งถิ่นฐานที่อื่นจะพร้อมใจกันเดินทางกลับบ้านเพื่อทำพิธีแขวนโขนตา หรือพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษเพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและแสดงความรักความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ ตลอดจนสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในชุมชน”(ดำรงพล พาชื่น. 2555 : 5) ซึ่งเป็นทั้งความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญาของท้องถิ่นด้วย โดยชุมชนบ้านสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราม จังหวัดร้อยเอ็ด ก็เป็นอีกชุมชนคนไทยเชื้อสายเขมรที่ได้รับเอาวัฒนธรรมประเพณีแขวนโขนตามาปฏิบัติจนกลายมาเป็นประเพณีประจำปีบุญเดือนสิบ “ประเพณีบุญข้าวสากเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ในรอบปีของชาวบ้านสว่างเป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านสว่างเป็นอย่างมาก โดยมีความเชื่อว่าการได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วจะได้บุญกุศลกลับคืนมาอย่างยิ่งใหญ่”(คำพันธ์ คงสวัสดิ์. 2549 : 6) ซึ่งเป็นประเพณีอันดีงามและทรงคุณค่าที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน “ประเพณีแขวนโขนตาเป็นประเพณีของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเขมรที่ได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน แต่ปัจจุบันประเพณีแขวนโขนตาที่มีคุณค่ากำลังถูกบิดเบือน”(ไทยโพสต์ (เอ็กซ์-โฮท์). 2555 : 14) ซึ่งมีหลายอย่างในประเพณีแขวนโขนตาที่ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงและทำให้แก่นแท้ของประเพณีแขวนโขนตามีความเปลี่ยนแปลง และคนรุ่นใหม่ก็ไม่เห็นคุณค่าของประเพณีแขวนโขนตา

ส่วนประเพณีแขวนโขนตาของบ้านสว่างก็ได้รับผลกระทบจากสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้คนในพื้นที่เข้าไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น จึงปรากฏให้เห็นว่าคนจำนวนมากเริ่มไม่กลับมาร่วมประเพณีแขวนโขนตามากเหมือนในอดีต แต่จะกลับมาในช่วงปีใหม่และช่วงสงกรานต์ ประกอบกับมีค่านิยมสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ และคนในพื้นที่เองก็ให้ความสำคัญกับประเพณีแขวนโขนตาน้อยลงมาก โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมประเพณีน้อยลงทุกปี ซึ่งนับวันจะทำให้ประเพณีอันดีงามนี้เลือนหายไป หากไม่มีมาตรการหรือแนวทางการส่งเสริมประเพณีแขวนโขนตาอย่างเร่งด่วนก็อาจทำให้สูญหายจากท้องถิ่นได้ในเวลาอันใกล้

ดังนั้น จากความสำคัญของประเพณีแขวนโขนตาและสภาพปัญหาดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาประเพณีแขวนโขนตาในเชิงการส่งเสริมในหัวข้อ “แนวทางการส่งเสริมประเพณีแขวนโขนตาของคนไทยเชื้อสายเขมรบ้านสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราม จังหวัดร้อยเอ็ด” เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีแขวนโขนตา ความเป็นมาและการทำประเพณีแขวนโขนตาของบ้านสว่าง และเพื่อนำชุดความรู้ไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมประเพณีแขวนโขนตาไม่ให้สูญหายไปจากท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีแห่นาโหนด
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการทำบุญประเพณีแห่นาโหนดของคนไทยเชื้อสายเขมรบ้านสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอนาทม จังหวัดน่าน
3. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมประเพณีแห่นาโหนดของคนไทยเชื้อสายเขมรบ้านสว่างตำบลศรีสว่าง อำเภอนาทม จังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) และการศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study) โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย 6 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ศึกษารวบรวมข้อมูล ในการศึกษารวบรวมข้อมูล จำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร (Documentaries) การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารนั้น จำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 โดยมุ่งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการอุทิศส่วนกุศลตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถาพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยมุ่งศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดการอุทิศส่วนกุศลตามแนวทางพระพุทธศาสนา แนวคิดการอุทิศส่วนกุศลของคนไทยเชื้อสายเขมร และแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีแห่นาโหนดของคนไทยเชื้อสายเขมร โดยอาศัยแหล่งข้อมูล คือ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาสารคาม หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เป็นต้น

ส่วนที่ 2 การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study) งานวิจัยครั้งนี้ ศึกษาภาคสนามใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เฉพาะกลุ่มประชากรที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยในพื้นที่วิจัย โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 9 กลุ่ม ดังต่อไปนี้ 1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีภูมิความรู้ในประเพณีแห่นาโหนด 2) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านด้านพิธีแห่นาโหนด 3) กลุ่มผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลศรีสว่าง 4) กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน 5) กลุ่มครูโรงเรียนบ้านสว่าง 6) กลุ่มชาวบ้านสว่าง 7) กลุ่มเยาวชนบ้านสว่าง 8) กลุ่มนักท่องเที่ยว และ 9) กลุ่มพระสงฆ์ รวมประชากรกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด จำนวน 49 รูป/คน

ตรวจสอบข้อมูล/จัดระเบียบข้อมูล หลังจากที่ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามแล้ว ตรวจสอบจำนวนว่าแบบสัมภาษณ์ได้ครบตามที่ระบุไว้ในขอบเขตด้านประชากร และตรวจสอบ

เนื้อหาให้ครบตามประเด็นที่ต้องการ จากนั้นจึงนำข้อมูลมาทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของข้อมูล และจัดระเบียบข้อมูลตามประเด็นในสารบัญชั้วครว

วิเคราะห์ข้อมูล การนำข้อมูลที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงแล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ จัดความสัมพันธ์ของข้อมูลให้เชื่อมโยงกันรอบด้าน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาวิเคราะห์ ด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจำแนก จัดประเภทข้อมูล เปรียบเทียบ การตีความ สังเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการหาข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) และการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อตอบวัตถุประสงค์โดยมุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย

เรียบเรียงข้อมูล หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดแล้ว นำข้อมูลมาเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล แล้วจัดลำดับความสำคัญของประเด็นการวิจัย

เขียนงานวิจัย หลังจากเรียบเรียงข้อมูลแล้วลงมือเขียนงานวิจัย โดยเขียนในลักษณะของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ให้เป็นไปตามกรอบของการวิจัย และถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ เรียบเรียงตามโครงสร้างเนื้อหาและกรอบการวิจัย จากนั้นจึงลงมือเขียนวิทยานิพนธ์ในรูปของความเป็นเรื่อง นำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) เนื้อหาบางส่วนนำเสนอในรูปของตารางข้อมูล เนื้อหาบางส่วนมีการนำเสนอแผนภาพประกอบผลการวิจัย และการอธิบายความประกอบกับภาพถ่าย โดยมุ่งตอบประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอข้อค้นพบสำคัญในการวิจัยรวมทั้งการสร้างชุดความรู้ในการวิจัย พร้อมทั้งปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา และนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ตรวจสอบรูปแบบระเบียบวิธีวิจัยให้ถูกต้องตามรูปแบบที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ผลการศึกษา

จากการศึกษาและวิเคราะห์ประเพณีแสนโขนตา พบว่า 1) ประเพณีที่มีฐานคิดแบบคติชนวิทยา ของชาติพันธุ์เขมร ผ่านคติความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย โดยมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นมารอบรับความเชื่อพร้อมกับเครื่องบูชาและเครื่องสังเวยบรรพบุรุษ จนกลายมาเป็นประเพณีและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์เขมร 2) ความเป็นมาและพัฒนาการผ่านประวัติศาสตร์ชนเผ่า การสืบทอดประสบการณ์ชีวิตและภูมิปัญญาที่สั่งสมและถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ทั้งภาษา วรรณกรรม เรื่องเล่า ปรีชาธรรมคำสอนของบรรพบุรุษ ทั้งยังแฝงปรัชญาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย 3) สะท้อนแง่มุมชุมชนนิยมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของประเพณีแสนโขนตา เนื่องจากประเพณีแสนโขนตาได้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต อิทธิพลของโลกวิญญานบรรพบุรุษที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชน 4) เป็นประเพณีที่แฝงแนวคิดการแลกเปลี่ยนระหว่างลูกหลานกับบรรพบุรุษ โดยลูกหลานประกอบพิธีเช่น สรงบูชาและอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อว่าบรรพบุรุษจะอำนวยพรให้มีความสุข มีความเจริญรุ่งเรือง ประสบ

ผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ และทำให้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเอื้อต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นแนวคิดแบบการแลกเปลี่ยน 5) การประสานวัฒนธรรมเขมรและวัฒนธรรมชาวพุทธ ทั้งโลกทัศน์เกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย การประกอบพิธีกรรมที่มีส่วนของพิธีกรรมการบูชาเช่นสรวงแบบเขมรและการอุทิศส่วนกุศลตามวิถีชาวพุทธ 6) การสร้างสัมพันธ์ภาพโลกวิญญูณกับมนุษย์ผ่านพิธีกรรมในประเพณีแซนโฌนตา โดยมีการสื่อสารของกลุ่มชาติพันธุ์กับบรรพบุรุษผ่านตัวแทนและพิธีกรรม ซึ่งเป็นการสื่อสารเพื่อเชื่อมต่อบทบาทตามแนวคิดแบบจักรวาลวิทยา 7) บรรทัดฐานทางสังคม เพราะประเพณีแซนโฌนตาเป็นมาตรการควบคุมพฤติกรรมทางจริยธรรม ซึ่งแฝงแนวคิดเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ทั้งยังทำให้คนในสังคมได้ปฏิบัติตามแบบแผนจารีตประเพณีเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ก่อให้เกิดการปฏิบัติร่วมกัน ความร่วมมือกันและมีความสามัคคีกัน และการร่วมกันประกอบกิจกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุพการี 8) จุดมุ่งหมายดีงามของชีวิต ประเพณีแซนโฌนตาเป็นเหมือนการได้ตั้งสัจอธิฐานต่อบรรพบุรุษว่าจะดำเนินชีวิตดีงามเพื่อจะได้อุทิศความดีให้กับบรรพบุรุษ ทำให้มีเป้าหมายในชีวิตเพื่อความดีงาม 9) การขอขมาและขอโหสิกรรม เป็นประเพณีที่กระตุ้นจิตสำนึกในการทบทวนพฤติกรรมของตนเองที่มีต่อพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษ ว่าได้มีพฤติกรรมล่วงเกินท่านอะไรบ้าง เพื่อขอขมาและขอโหสิกรรม ซึ่งจะทำให้ได้มีโอกาสทบทวนตัวเอง และทบทวนคำสอนของบรรพบุรุษด้วย 10) เป็นอุบายวิธีประสานความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อให้มีจุดประสงค์เดียวกันและแบบแผนการปฏิบัติร่วมกัน ปฏิบัติต่อกันเสมือนญาติพี่น้อง ซึ่งเป็นประเพณีที่ประสานความร่วมมือทางสังคม ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและทำให้มีภูมิคุ้มกันทางสังคม

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของการทำบุญประเพณีแซนโฌนตาของคนไทยเชื้อสายเขมรบ้านสว่างพบว่า บ้านสว่างเป็นชุมชนเดียวในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ได้ประกอบประเพณีแซนโฌนตา ซึ่งได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้าน เพราะบรรพบุรุษได้โยกย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดสุรินทร์ จึงนำเอาประเพณีแซนโฌนตามาด้วย และได้ถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประเพณีแซนโฌนตาได้รับความสนใจจากคนในหมู่บ้านเป็นอย่างดี แต่ปัจจุบันคนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมน้อยลง เนื่องจากส่วนหนึ่งต้องประกอบอาชีพ โดยมีจำนวนคนที่เข้าร่วมจากต่างถิ่นมากขึ้นเพราะมีกิจกรรมแข่งเรือยาว ส่วนใหญ่จึงเข้ามาเพื่อการท่องเที่ยว แต่ไม่ได้เกิดความลึกซึ้งกับประเพณีแซนโฌนตา โดยประเพณีแซนโฌนตาบ้านสว่างมีแนวโน้มการพัฒนาตามสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมในอนาคต ซึ่งพระสงฆ์และผู้นำชุมชนและคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านพยายามหาแนวทางปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของประเพณีแซนโฌนตา และหาทางส่งเสริมประเพณีแซนโฌนตาเพื่อให้สืบทอดไปในระยะยาว โดยเน้นการสร้างความรักและความสามัคคีกันในชุมชน การร่วมกันแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของชาวบ้าน บรรพบุรุษของวงศ์ตระกูล และการยึดถือปฏิบัติตามประเพณีอย่างเหนียวแน่น แต่การสื่อสารภาษาท้องถิ่น (เขมร) มีแนวโน้มลดลงในหมู่ของคนรุ่นใหม่ ส่วนกลุ่มเด็กรุ่นใหม่มีแนวโน้มในการเรียนรู้ประเพณีน้อยลง ทำให้ไม่เข้าใจสาระสำคัญของประเพณีแซนโฌนตา ความสนใจของคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับประเพณีแซนโฌนตาน้อยลง แต่จะให้ความสนใจในการเข้าชมมหรสพและการแข่งขันเรือยาวมากกว่ามาร่วมพิธีแซนโฌนตา ส่วนปัญหาของการทำบุญประเพณีแซนโฌนตาบ้านสว่างในปัจจุบัน คือ 1) ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ 2) ปัญหาด้านสถานที่และการเตรียมงาน 3) ปัญหาเกี่ยวกับขั้นตอนและกำหนดการ 4) ปัญหาด้านการดำเนินงาน 5) ปัญหาด้านการเผยแพร่ความรู้

6) ปัญหาการดื่มสุราและทะเลาะวิวาท รวมทั้งการเล่นการพนันของคนที่มาร่วมงานด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า ประเพณีแซนโฎนตามีความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างที่กระทบประเพณี เช่น ความเปลี่ยนแปลงด้านพิธีกรรม เป็นต้น ความเปลี่ยนแปลงด้านวัตถุประสงค์ที่ปัจจุบันเน้นความสนุกสนานมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงด้านองค์ประกอบ เพราะมีองค์ประกอบหลายอย่างที่เปลี่ยนแปลงไปในทางอบายมุข เช่น ลูกหลานบางคนเอาสิ่งเสพติดเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบในพิธี เป็นต้น

จากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตาบ้านสว่าง พบว่า แนวทางการส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตา 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตาตามบทบาทหน้าที่ และแนวทางการส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตาในมิติทางวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตาตามบทบาทหน้าที่ การส่งเสริมตามลักษณะโครงสร้างของบทบาทหน้าที่ทางสังคม ทั้งบทบาทหน้าที่อย่างเป็นทางการและบทบาทหน้าที่ตามธรรมชาติ โดยการปรับบทบาททุกภาคส่วนเพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจการส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตา ซึ่งจะมีกลุ่มคนและองค์กรที่เกี่ยวข้องได้ร่วมดำเนินการอย่างสอดคล้องตามลักษณะของภาระหน้าที่ขององค์กร โดยไม่ขัดกับหลักกฎหมายและดึงหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตา และการส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตาจะต้องสอดคล้องกับบริบทสภาพปัญหาประเพณีแซนโฎนตา ของบ้านสว่าง จากการวิจัยพบว่า ควรมีการส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตาโดยชุมชน สังคม องค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. แนวทางการส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตาในมิติทางวัฒนธรรม จำแนกออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1) การส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตาด้านวัตถุธรรม คือ การส่งเสริมองค์ประกอบทางวัตถุสิ่งของในประเพณีแซนโฎนตา โดยมีทั้งการอนุรักษ์วัตถุสิ่งของในพิธีดั้งเดิม เช่น เครื่องเซ่นไหว้บรรพบุรุษ และการส่งเสริมวัตถุสิ่งของที่เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น ใช้เครื่องดื่มสมัยใหม่แทนเหล้าขาว 2) การส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตาด้านคติธรรม คือ การปลูกฝังจิตสำนึกความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อผู้มีพระคุณ การเคารพบูชาพระรัตนตรัย ปลูกฝังทัศนคติและความเชื่อในเรื่องการบูชาและอุทิศส่วนกุศล และความลึกซึ้งในคุณค่าของประเพณีแซนโฎนตา 3) การส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตาด้านเนติธรรม คือ การปลูกฝังให้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี กฎเกณฑ์ กติกา แนวทางปฏิบัติ จริยธรรม ศีลธรรม บรรทัดฐานทางสังคมที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน รวมทั้งการเข้ากำหนดการ ขั้นตอน องค์ประกอบ และแบบแผนปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแซนโฎนตา 4) การส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตาด้านสหธรรม คือ การปฏิบัติตามธรรมเนียมนิยมทางสังคม แม้บางอย่างไม่ใช่วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประเพณีแซนโฎนตาโดยตรง แต่ก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเรียนรู้ในสิ่งต่างโดยไม่ปิดกั้น ในฐานะที่ชุมชนบ้านสว่างก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย จึงควรมีการรับวัฒนธรรมอันดีจากภายนอกเข้ามาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมประเพณีแซนโฎนตา เพื่อให้เกิดการติดต่อสื่อสารเพื่อสารสัมพันธ์ทางสังคม และปฏิบัติตามมารยาท รวมทั้งกฎเกณฑ์ทางสังคมโดยรวม เพื่อให้เกิดกระบวนการรักษาประเพณีแซนโฎนตาไปพร้อมกับการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมพุทธวัฒนธรรมด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดการส่งเสริมประเพณีแซนโฎนตาสอดคล้องกับบริบททางสังคมอื่นด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมประเพณีแห่เทียนของคนไทยเชื้อสายเขมรบ้านสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอนาทม จังหวัดน่าน จากศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีแห่เทียน การอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนของคนไทยเชื้อสายเขมรบ้านสว่างในปัจจุบัน โดยได้แนวทางในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนของคนไทยเชื้อสายเขมรบ้านสว่าง อำเภอนาทม จังหวัดน่าน ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้ การศึกษาประวัติความเป็นมา พัฒนาการของประเพณีแห่เทียน พบว่า ประเพณีแห่เทียนถือได้ว่าเป็น จารีตประเพณี ชุมชนคนไทยเชื้อสายเขมร ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาและเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ลักษณะของประเพณีแห่เทียนนั้นมีลักษณะเป็นสิ่งที่รับสืบทอดกันต่อๆ มาจากบรรพบุรุษ ด้วยการบอกเล่า หรือมุขปาฐะและรักษาไว้ด้วยการจดจำหรือปฏิบัติกันต่อๆ กัน ไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ประเพณีแห่เทียนถือเป็นประเพณีที่ชุมชนคนไทยเชื้อสายเขมรรับเอาวัฒนธรรมประเพณีแห่เทียนมาเป็นประเพณีประจำบุญเดือนสิบ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณหลังจากท่านเสียชีวิตไปแล้วสอดคล้องกับการศึกษาของกนกพร จิตร์มานะโรจน์ และรชงพร โกมลเสวินว่า “การเคารพต่อผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว การแสดงออกถึงความกตัญญูต่อเวทิตะ ความสามัคคีกลมเกลียวกันในสังคม”(กนกพร จิตร์มานะโรจน์, รชงพร โกมลเสวิน, 2554: 227) ยังเป็นคติความเชื่อเรื่องวิญญาณหลังความตาย โดยที่ลูกหลานและผู้เกี่ยวข้องที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ทำพิธีการบูชาคุณงามความดีและการอุทิศความดีที่ตัวเองได้ทำไปให้ สอดคล้องกับการศึกษาของสารภี ขาวดีว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์พุทธศาสนาและผีในลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลโดยมีฐานความเชื่อเป็นแรงขับเคลื่อน” (สารภี ขาวดี, 2559 : 158) และยังสอดคล้องกับการศึกษาของกนกพร จิตร์มานะโรจน์ “กระทำขึ้นเพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษ เป็นการอุทิศสวนกุศลให้แกบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป โดยมีความเชื่อว่า การเซ่นไหว้บรรพบุรุษนี้ จะได้อวยพรให้บรรพบุรุษเหล่านั้นมีความสุข ได้ไปสู่สุคติและจะได้อำนวยการให้ผู้ที่อยู่เบื้องหลัง ให้ลูกหลานได้ทำมาหากินได้คล่อง (กนกพร จิตร์มานะโรจน์, 2553 :117.)

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กระทรวงวัฒนธรรมควรนำผลการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการส่งเสริมประเพณีแห่เทียนไปใช้เป็นนโยบายของกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายหลักของกระทรวงวัฒนธรรม 4 ประการ คือ สืบสาน รักษา ต่อยอด และปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยหลักธรรมาภิบาลโดยมีการกำหนดนโยบายเพื่อสืบสานประเพณีแห่เทียน นโยบายรักษาประเพณีแห่เทียน นโยบายต่อยอดประเพณีแห่เทียน โดยระบุไว้ในแผนงานและภารกิจของวัฒนธรรมจังหวัดทุกจังหวัดที่มีประเพณีแห่เทียนเพื่อส่งเสริมประเพณีแห่เทียน

2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ คณะสงฆ์จังหวัดน่านควรให้ความสำคัญกับประเพณีแห่เทียนบ้านสว่างในฐานะที่เป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนภารกิจคณะสงฆ์ เพื่อให้เกิดกระบวนการรักษา ส่งเสริม และต่อ

ยอดประเพณีแสนโขนตา ซึ่งมีพระสงฆ์บ้านสว่างเป็นผู้นำ และประเพณีแสนโขนตาก็มีความสัมพันธ์กับการทำบุญอุทิศ และมีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธี เพื่อให้เกิดพลังในการส่งเสริมอย่างเป็นรูปธรรม โดยประสานความร่วมมือกับชาวบ้านสว่างองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ทราย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เพื่อร่วมกันจัดการองค์ความรู้ของประเพณีแสนโขนตาบ้านสว่าง และจัดทำเป็นตำราเพื่อเป็นหลักสูตรในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษา และการเผยแพร่องค์ความรู้ประเพณีแสนโขนตาแก่คนภายนอกมากยิ่งขึ้น ตลอดจนการจัดทำศูนย์การเรียนรู้ประเพณีแสนโขนตาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและผู้สนใจทั่วไป รวมทั้งการจัดทำเว็บไซต์ประเพณีแสนโขนตาบ้านสว่าง เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าถึงแหล่งข้อมูล

3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ประเพณีประติษฐานสร้างเพื่อการอนุรักษ์ กรณีศึกษาประเพณีแสนโขนตาบ้านสว่าง หรือศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ฐานคิดในเชิงคติชนวิทยาในประเพณีแสนโขนตาบ้านสว่าง และควรศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับอิทธิพลของประเพณีแสนโขนตาที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านสว่าง เพื่อศึกษาว่าประเพณีแสนโขนตามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ในมิติใดบ้าง และวิเคราะห์ด้วยว่ามีผลอย่างไร

References

- กนกพร จิตรมานะโรจน์ และรสขงพร โกมลเสวิน.(2554). การประชุมวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปี 2554 “การพัฒนานาคนชนบทไทย : ฐานรากที่มั่นคงเพื่อการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน” มกราคม 2554.
- กนกพร จิตรมานะโรจน์. (2553). การสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีแสนโขนตา. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- คำพันธ์ คงสวัสดิ์ (2549). ประวัติบ้านสว่าง. (เอกสารอัดสำเนา หน้า 6).
- ฉัตรวิชัย วิชัยดิษฐ์ และคณะ .(2547). “พิธีกรรมแสนโขนตาบ้านบัวถน ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยนครสวรรค์.
- ดำรงพล พาชื่น. (2555). แสนโขนตางานบุญสุรินทร์. หนังสือพิมพ์ข่าวสด. ประจำวันที่ 6 ตุลาคม 2555. หน้า 5.
- ไทยโพสต์ (เอ็กซ์-ไซท์). (2555).ฟื้นฟูประเพณีแสนโขนตาขยายต้นแบบบุญปลอดเหล้าถิ่นอีสาน. ประจำวันที่ 3 พฤศจิกายน 2555 หน้า 14.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). ชีวิตหนึ่งเท่านั้นสร้างความดีได้นันต์. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
- สารภี ขาวดี. (2559). ประเพณีแสนโขนตา : การสืบทอดและการดำรงอยู่ในบริบทพื้นที่ดั้งเดิม.
- พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่).(2554) “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แสนโขนตา) ของจังหวัดสุรินทร์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2559.หน้า 133.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 6 “งานวิจัยและงานสร้างสรรค์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อการใช้สังคม”

(Research and Creative Work on Buddhism for Social Service)

วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2563 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อินทร์ เอียด.(2558) “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการอุทิศส่วนบุญในประเพณีสารทเขมร (พุมเบ็ญ)”. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.